Kommentit: **Valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategia 2017**

Aleksanteri-instituutti

Yhteisten arvojen noudattaminen

Suomen pitää ottaa huomioon, että itäisissä EU-maissa on menneillään paradigmamuutos, joka on alkanut Unkarissa 2010, Puolassa 2015, Bulgariassa 2016, Romaniassa 2017 ja Slovakia todennäköisesti seuraa perässä 2017 aikana. Suurin ja havaittavin ongelma on, että vallan kolmijako, oikeuslaitoksen, markkinatalouden toimintamekanismin, median ja kansalaisyhteiskunnan vapaus on vaarantunut rakenteellisesti. Paradigmamuutos tarkoittaa sitä, että länsimaisen liberaalidemokratian periaate, jonka mukaan parlamentti ja parlamentarismi on demokratian avain, on kyseenalaistettu. Parlamentti, eli ylin lainsäädäntövalta ja toimenpanovalta ovat limittyneet, ja paino on siirtynyt yksinkertaisen määräenemmistövallan hyväksikäyttöön. Ilmiöstä on seurannut se, että parlamentit muuttavat lakeja hallitusten nauttimalla määräenemmistöllä päivänpolitiikan tarpeisiin, mikä murentaa oikeusjärjestelmää. Lakeja tuotetaan *ad hoc* periaatteella ja ne eivät ole yhteensopivia keskenään, eikä lakikokonaisuuden logiikan kanssa. Nykyiset autoritäärisyyteen taipuvaiset poliittiset eliitit eivät enää hallitsee voimakeinoin vaan talousinstrumentein: tehdään vastustajien ja ei-toivottujen toimijoiden (yrittäjien, median, kansalaisjärjestöjen, yms.) taloudellisia edellytyksiä mahdottomaksi. Näennäisesti nämä toimet pystytään perustelemaan markkinatalouden lainalaisuuksilla.

On todennäköistä, että EU:n 7. artiklan toteutus kohtaa vaikeuksia. Donald Trumpin valinta on korostanut Itäisen Euroopan alueella entisestään nationalismia ja EU-kriittisyyttä.

Tehokkain keino näiden maiden painostamiseen olisi taloudellisten tukien rajoittaminen. Nämä maat ovat EU-tuen nettosaajia ja kyseenalaisesti toimivat hallitukset ovat riippuvaisia tuista. Lähes 90 %:sesti hallitusten investoinnit ovat EU-tuista kustannettuja. Toinen puoli asiaa on, että tällainen vaikuttamisyritys saattaa vahvistaa edelleen EU-kriittistä ilmapiiriä.

Korruptio on rakenteellista. Sanotaan, että korruptio ei ole järjestelmässä vaan se on järjestelmä itse. Korruptiota vastaan EU:n käytössä olevat instrumentit vaikuttavat tehottomilta. Tarvitaan yhteisen syyttäjäviraston perustamista ja todelliset keinot rankaisemaan korruptiota. Tämä toisaalta olisi merkittävä askel kohti liittovaltiokehitystä, jota itäisen EU:n maat vastustavat yhteneväisesti ja johon suhtaudutaan myös muualla Euroopassa kasavavassa määrin varauksellisesti. Korruptiovastaisten kansallisten elinten toimintaa pitäisi joka tapauksessa tukea.

Suomen vaikuttamismahdollisuudet pitää ajatella pragmaattiselta kannalta. Itäisen EU-maat ovat avoimia kaupankäynnin ja investointien lisäämiselle – mikä voi toimia eräänlaisena siltana keskinäisen ymmärryksen ja arvojen viestinnän vahvistamisena.

Muuttoliikkeeseen vastaaminen (s.7-10)

Suomi joutuu ottamaan kantaa siihen itäisen EU-maiden – ja siinä ensisijaisesti Unkarin pääministerin Viktor Orbánin alulle panemaan – ehdotukseen, joka on saamassa tukea niin

Saksassa kuin Italiassakin. Ehdotuksen mukaan pitäisi perustaa EU:hun pyrkiville pakolaisille EU-rajojen ulkopuolelle suuria keräysleirejä ja suorittaa turvapaikkahakemuksen käsittelyä siellä. Välimerenalueella se tarkoittaisi Pohjois-Afrikan maita (esillä ovat olleet Tunisia ja Marokko). Ehdotus on ihmisoikeuksien ja pakolaisten asemaa koskevien sopimusten kannalta ongelmallinen.

Ulko- ja turvallisuuspoliittinen globaalistrategia (s.23-25)

Koska EU:n sisällä on yhä voimakkaampi eriytyminen oikeusvaltiota ja ihmisoikeuksia koskevissa kysymyksissä, tämä heijastuu vääjäämättä ulkopoliittisiin näkökulmiin. Itäisessä ryhmässä kyseenalaistetaan Venäjän pakotteiden merkitys ja muutenkin Venäjään suhtaudutaan kasvavalla mielenkiinnolla, pääasiassa kauppapoliittisista syistä (Unkari, Slovakia, Tsekki, Bulgaria – kulissien takana Puola). Venäjä on myös aktivoitunut näissä maissa – eli Venäjän vaikutusta ei voi myöskään aliarvioida EU:n sisällä. Informaatiovaikuttaminen näkyy hallitustasolla ja (hallitusten vaikutuspiirissä olevissa) valtamedioissa. Venäjän toimet Lähi-idässä saavat myös paljon enemmän ymmärrystä näissä maissa.

Kaikissa keskeisissä turvallisuuskysymyksissä ja Venäjän suhteen itäiset EU-maat nojaavat kuitenkin Yhdysvaltain johtaman Natoon. Ne ovat varsin vähän kiinnostuneita yleiseurooppalaisen puolustusjärjestelmän kehittämisestä. Yhdysvaltain asema tulee korostumaan Trumpin kaudella näissä maissa.

Venäjä ja Ukraina (s. 25-26)

Venäjä-politiikassa EU:n täytyy pystyä luomaan myös pitkän tähtäimen perspektiivi ja Suomen tulee olla aktiivinen tässä politiikassa. Pitkällä tähtäimellä EU:n on löydettävä ei-sotilaalliset keinot Venäjän integroimiseksi eurooppalaisiin käytäntöihin ja rakenteisiin. Tämä tarkoittaa sitä, että EU:n Venäjän politiikkaa ei voi rakentaa vain Ukrainan kriisin luoman vastakkainasettelun perustalle. Olennainen osa eurooppalaista ulkopoliittista arvomaailmaa on liennytyksen ja laajan eurooppalaisen yhteistyön näkökulma, jota Saksan pitkäjännitteinen Ostpolitiikan traditio edustaa.

Suomella on oma pragmaattisen yhteistyön ja liennytyksen edistämisen perinne. Se ei saa jäädä nykyisen turvallisuuspoliittisen dilemman alle, koska varustelukierre ei ole ratkaisu eurooppalaisiin eikä globaaleihin haasteisiin. Suomen on pyrittävä rajaamaan EU:n ja Venäjän ristiriitojen aluetta sekä temaattisesti että maantieteellisesti. Suomen intressi on estää sotilaallisen jännityksen kasvaminen Venäjän ja lännen välillä ja pitää itärajamme mahdollisimman avoimena eri tason yhteistyölle. Erityisen tärkeää on välttää sotilaallisen ja poliittisen jännityksen kiristyminen Itämeren alueella ja löytää vuoropuhelun kautta tilannetta vakauttavia ja vastakkainasettelua purkavia toimia. Kolmantena kansallisesti merkittävänä suuntana Suomelle on Arktisen alueen monenkeskisen yhteistyön kehittäminen.

Ukraina tulee pyrkiä vakauttamaan niin taloudellisesti, poliittisesti kuin sosiaalisestikin. Tämän tulee olla EU:n naapuruuspolitiikan ykkösprioriteetti, jota tulee myös riittävästi

resursoida. Ensimmäinen askel tähän suuntaan on viisumivapauden toteuttaminen, jota on luvattu Ukrainalle assosiaatiosopimuksen solmimisesta lähtien.

Ydinkysymys Ukrainan tilanteessa on Minskin sopimuksen kaikinpuolinen toimeenpano. Sitä ovat jarruttaneet niin Venäjän tukemat separatistit kuin Ukrainan hallitus. Ne sysäävät vastuuta prosessin etenemisestä toiselle osapuolelle. Nykyinen pattitilanne on omiaan ylläpitämään Ukrainan epävakautta.